

TWEE SPIRITUELE LEVENSTIJLEN

Kennis en handelen

"Het derde hoofdstuk van de Bhagavad Gita begint met deze vraag van Arjuna aan Heer Kṛṣṇa: 'Als volgens u kennis beter is dan handelen, waarom spoort u mij dan aan tot deze vreselijke handeling? Als enkel kennis kan leiden tot het bereiken van het onbegrensde, śreyas, waarom vraagt u mij dan om in actie te komen? En de handeling die van mij verwacht wordt, vindt plaats op het slagveld; er komt veel vernietiging en leed bij kijken.'

Dat zo'n vraag in Arjuna's geest opkomt heeft meerdere redenen. Heer Kṛṣṇa ontvouwde de essentie van een persoon als 'het zelf dat onvernietigbaar is, vrij van geboorte en vrij van verandering'. Hoe zou zo iemand kunnen doden of anderen kunnen aanzetten tot het doden? Het zelf is vrij van alle modificaties. Het is vrij van de beperkingen van tijd en ruimte. Het is vrij van handelingen, akartā. Het voert geen handelingen uit, noch zet het anderen aan tot actie.

De handelingen zelf worden hier niet weerlegd. Het is het idee 'ik handel' dat wordt weerlegd. Het lichaam voert activiteiten uit en de wijze is niet geïdentificeerd met het lichaam. Hij kent zichzelf als het niet-handelende zelf. Dus de kennis van het niet-handelende zelf is vrijheid van handelingen.

Dit artikel is met toestemming vertaald uit het boek 'Talks & Essays', Swami Dayananda Saraswati, uitgegeven door Arsha Vidya Research and Publication Trust, Chennai, India

Als antwoord op Arjuna's vraag over wie de wijze is, zei Heer Kṛṣṇa verder dat het degene is die alle verlangens heeft opgegeven en die tevreden is in zichzelf. Hij/zij is gelukkig zonder enige reden van buitenaf. Geluk is de eigenlijke natuur van het zelf.

Dit wordt vaak verkeerd begrepen, alsof degene die onbegrensd geluk wil, alle verlangens en daarmee ook alle handelingen moet opgeven. Dus dan zou je nooit een wijze kunnen worden zolang je handelingen moet uitvoeren.

Arjuna begrijpt dat kennis bevrijdt, terwijl handelen bindt. Het resultaat van een handeling wordt het zaad voor een volgende handeling. Dus je raakt gevangen in een keten van handelingen en resultaten.

Arjuna vraagt om eenduidige raad wat betreft kennis en handelingen, want je kunt ze niet tegelijkertijd nastreven. Het nastreven van zelfkennis leidt tot de ontdekking dat het zelf vrij is van handelingen, dus dat komt neer op het opgeven van het idee 'ik handel'. Je bezighouden met handelingen sluit het idee dat je handelt juist in. Het ene vraagt om terugtrekking, het andere om betrokkenheid. De resultaten zouden ook verschillend zijn. Handelen houdt de actie-reactie-cyclus in stand. Terwijl kennis betrekking heeft op verzaking, wat vrijheid van handelingen geeft, sannyāsa. Dus de twee richtingen zijn tegengesteld van aard en zijn bedoeld voor twee verschillende zoekers.

Hoewel Arjuna om advies vraagt, onderwijst Heer Kṛṣṇa hem over de aard van handelingen en verzaking, want de student moet het hele plaatje begrijpen en een besluit nemen op basis van zijn begrip. Daarom antwoordt Heer Kṛṣṇa:

loke'smin dvividhā niṣṭhā purā proktā mayānagha |
jñāna-yogena sāṅkhyānām karma-yogena yoginām || 3.3 ||

'O Arjuna, zoals ik aan het begin van de schepping heb verteld, bestaan er in deze wereld twee spirituele levensstijlen: het nastreven van kennis voor de contemplatieve mensen (de sannyāsī's), en de beoefening van karmayoga voor degenen die zich met handelingen bezighouden.'

‘De Veda’s presenteren twee levensstijlen voor twee type mensen. De actieve mensen, of de mensen met een gezin, leiden een leven waarin handelingen centraal staan, met de houding van yoga. De contemplatieve mensen, of de sannyāsī’s, leiden een leven gericht op kennis.

Een contemplatief leven

Voor de contemplatieve mens of de sannyāsī (hindoemonnik) is enkel kennis het middel voor het bereiken van vrijheid. Als iemand ervoor kiest de wereld vaarwel te zeggen om zich te kunnen richten op kennis, dan heet dat vividiṣā-sannyāsa. Vividiṣā betekent ‘het verlangen om te weten’.

Dat iemand afstand heeft gedaan (van bezittingen en relaties), wil nog niet zeggen dat hij kennis heeft. Zolang er het idee is ‘ik ben degene die handelt’, is de kennis er nog niet. In deze situatie heeft sannyāsa de betekenis van karma-sannyāsa, het verzaken van handelingen. Het is een levensstijl, āśrama, die door de maatschappij wordt geaccepteerd en goedgekeurd is door de geschriften.

De sannyāsī kiest voor uitsluitende toewijding aan kennis, met bevrijding als doel. Hij is ontslagen van alle verplichtingen naar familie en de maatschappij. De kleur van zijn kleding is de kleur van vuur, dat staat voor het licht van kennis.

Bij het ontvangen van een sannyāsī reciteert men de volgende mantra:

na karmaṇā na prajayā dhanena
tyāgenaike amṛtatvam ānaśuḥ

‘Het is niet door middel van rituelen, nageslacht of welvaart, maar door middel van verzaking dat sommigen onsterfelijkheid hebben bereikt.’ Kaivalya-upaniṣad mantra 3

Sannyāsa betekent het afstand doen van de drie typen verlangens die de mens doorgaans heeft. Het eerste is het verlangen naar rijkdom en veiligheid. Het tweede is het verlangen naar nageslacht, een gezin. Het derde is het verlangen naar andere werelden, zoals de hemel.

Na het opgeven van deze drie typen verlangens is iemand klaar voor het nastreven van zelfkennis, dat wil zeggen onsterfelijkheid.

Kennis is het enige middel voor bevrijding of vrijheid. Als gebondenheid werkelijk was, dan zou je er niet los van kunnen komen. Als gebondenheid onwerkelijk was, zou het geen enkel probleem zijn. Maar als het iets daartussenin is, niet werkelijk, maar ook niet onwerkelijk, dan moet het wel enkel het gevolg van onwetendheid en vergissing zijn, en heb je kennis nodig om het te verdrijven.

Je bent al datgene wat je zoekt. In bovenstaande mantra betekent 'door middel van verzaking, tyāgena', feitelijk door middel van kennis. Maar kennis is alleen mogelijk als de geest vrij is van alle andere verlangens.

Je toewijden aan kennis houdt leren en onderwijzen in. Dit zijn niet twee verschillende dingen. Je vergaart kennis voor jezelf en deelt die kennis vervolgens met anderen die het willen weten. Dit is de contemplatieve levensstijl.

Het actieve leven

De vraag is: voor welke levensstijl ga je? Verbrand je al je schepen achter je, word je een verzaker om je uitsluitend te richten op zelfkennis? Of richt je je op zelfkennis terwijl je het leven blijft leiden dat je nu leidt? Er zijn dus twee levensstijlen beschikbaar voor degenen die naar vrijheid of bevrijding verlangen, loke'smin dvidhā niṣṭhā. De gehele Veda spreekt over deze twee levensstijlen.

De Īśāvāsyā-upaniṣad zegt: 'In dit alles, alles wat bestaat in de wereld, is de Heer aanwezig. Bescherm de kennis door afstand te doen van de drie verlangens. Begeer andermans rijkdommen niet.' Alles wat er is, is de Heer. Herken de projectie van de schijnbare realiteit en erken de Heer die het zelf van alle wezens is. Dit is de waarheid die door middel van onderzoek ontdekt wordt, wat alleen effectief zal zijn als de geest vrij is van verlangens naar rijkdom, pleziertjes, nageslacht, etc. Deze mantra is bedoeld voor de verzaker (de sannyāsī).

De tweede mantra (van de Īśāvāsyā-upaniṣad) is bedoeld voor de karmayogī: 'Bij het uitvoeren van handelingen (karma) zou men de wens moeten hebben om honderd jaar te leven.' Het verlangen om honderd jaar te leven sluit andere verlangens ook in. Als je de drievoudige verlangens hebt – rijkdom, nageslacht en het bereiken van hemelse werelden – probeer ze dan te vervullen door karma uit te voeren. Hier staat karma voor de handelingen die de geschriften voorschrijven; vihitakarma's.

De Veda's ontvouwen een systeem van karma, dat gebaseerd is op iemands levenssituatie en karakter, varṇa. De mens beschikt over keuzevrijheid. Als er keuze is, zou er ook een richting moeten zijn. De Veda's bieden de richting in de vorm van voorgeschreven handelingen, ook wel plichten (dharma) genoemd.

Gewoonlijk is je plicht wat er van je verwacht wordt. Het komt voort uit volwassenheid, een erkenning van je rol in het grotere geheel. Het is een mandaat, totdat je het begrijpt. Omdat de mens keuze heeft, kan hij de natuurlijke orde verstoren. De verboden handelingen, niṣiddha-karma's, worden benoemd om de harmonie en balans in de natuur te behouden.

Het doel van dharma is om je de Heer te laten waarderen, om je ogen te openen voor de kosmos. Door je plicht te doen, volg je de wetten en de harmonie van de schepping. Plichten zijn bedoeld om je de harmonie van de schepping te laten waarderen en om een goede houding naar het leven te ontwikkelen. Wanneer de geest helder is, kun je de orde zien. In het begin is plicht in de vorm van een houding, maar uiteindelijk wordt het natuurlijk voor je. Het mondt uit in een levensstijl, niṣṭhā.

Karmayoga is een levensstijl waarbij iemand niet slechts toegewijd is aan het uitvoeren van handelingen, maar aan het uitvoeren van handelingen als een yoga. Wat maakt karma tot een yoga?

Heer Kṛṣṇa legt het uit in de Gita:

buddhi-yukto jahātīha ubhe sukṛta-duṣkṛte |
tasmād yogāya yujyasva yogaḥ karmasu kauśalam ||

‘Degene die beschikt over deze houding geeft hier, in deze wereld, zowel puṇya als pāpa op. Committeer jezelf daarom aan karmayoga. Karmayoga is oordeelkundigheid in handeling.’ Bhagavad Gita 2.50

Als je handelt met de houding dat het je plicht is wordt het yoga. Je doet wat nodig is en op die manier komen je persoonlijke voorkeur en afkeer niet in het spel. Ongepaste handelingen worden op deze manier vermeden.

Er is nog een andere definitie van karmayoga:

yogasthaḥ kuru karmāṇi saṅgam tyaktvā dhanañjaya |
siddhyasiddhyoḥ samo bhūtvā samatvaṁ yoga ucyate ||

‘O Arjuna, blijf standvastig in yoga. Voer handelingen uit terwijl je de gehechtheid aan de resultaten opgeeft en gelijk blijft bij succes en mislukking. Deze evenwichtigheid van geest wordt yoga genoemd.’ Bhagavad Gita 2.48

Dit is de definitie met betrekking tot het resultaat van handelingen. Het roept op tot een houding van gelijkheid naar de resultaten van handelingen. Als een resultaat als een succes wordt gezien, ontstaat er gehechtheid, en als er sprake is van een mislukking, dan is de reactie afkeer.

In feite bestaat er helemaal geen succes of mislukking. Elk resultaat is in overeenstemming met de wetten die bij handelingen betrokken zijn. De Heer creëert de wetten, dus er kan niets misgaan. Hoe meer je je bewust bent van de wetten, hoe meer je in harmonie bent met je omgeving, en dan kun je je plek in het grote geheel vinden.

Handelingen kunnen nooit falen; ze produceren slechts een resultaat. Misschien dat een bepaalde verwachting niet uitkomt. Maar dat jij gefaald hebt of de actie gefaald heeft, is een onjuiste conclusie. Enkel de verwachting was verkeerd. Het is niet meer dan een verkeerde beoordeling, aangezien je niet alwetend bent. Je kunt onmogelijk de kennis hebben van álle factoren die meespelen bij de vorming van het resultaat.

Onthoud dat je vrij bent in je keuze en in de uitvoering van een handeling, maar dat elk resultaat in overeenstemming is met de wetten waaraan de handeling is onderworpen. Deze houding waarbij je het resultaat accepteert zoals het is, en evenwichtigheid van geest behoudt bij zowel succes als mislukking, is yoga.

Handelingen kunnen alleen voorkeuren en aversies creëren, wanneer het resultaat gezien wordt als een succes of een mislukking. Wanneer je het resultaat beschouwt als een uitwerking van de onveranderlijke wetten die over handelingen regeren, of als de zegen van Īśvara, dan ontstaan er geen nieuwe voorkeuren en aversies. De reeds aanwezige voorkeuren en aversies zullen uiteraard verlangens oproepen en tot handelingen leiden, maar de nieuwe worden hiermee vermeden.

Met deze houding naar de resultaten worden handelingen die zijn ontstaan uit voorkeur en afkeer, een middel om voorkeur en afkeer te neutraliseren. De geest wordt vrij van de onrust die voortkomt uit opgetogenheid en neerslachtigheid. Zo'n geest is kalm. Het is een contemplatieve geest.

Is devotie een afzonderlijk pad?

Sommigen zeggen dat er vier paden zijn: jñāna-yoga, het pad van kennis voor het intellectuele type; bhakti-yoga, het pad van devotie voor het emotionele type; karma-yoga, het pad van handelingen voor het extroverte type; en haṭha-yoga, het pad dat zich richt op fysieke beheersing en training.

Een jñāna-yogī of sannyāsī is volledig toegewijd aan kennis en heeft geen andere verplichtingen. Een karma-yogī voert zijn taken uit met de houding dat het zijn plicht is. Handelt een bhakta, een devotioneel persoon, niet?

Devotie is geen ding. Je kunt niet zeggen: 'Ik wil devotie doen.' Je kunt wel iets met devotie doen. Heer Kṛṣṇa zegt: 'Degene die mij iets met devotie aanbiedt, hetzij een bloem, een vrucht of water, ...' iets offeren is een handeling die met devotie uitgevoerd dient te worden.

Volgens de Vedische traditie is iedere zoeker een devotioneel persoon. Bhakti-yoga is geen afzonderlijk pad. Devotie is de houding die samengaat met het uitvoeren van handelingen of het nastreven van kennis. Alleen een devotioneel persoon neemt sannyāsa of handelt.

Zo ook kun je de lichaamshoudingen, āsana's, die in haṭha-yoga worden voorgeschreven, inpassen in de dagelijkse routine van beide levensstijlen. Er is maar één pad met twee levensstijlen.

Waarom word je geen sannyāsī?

'Degene die sannyāsa en yoga als één ziet, die persoon ziet.' Karma bindt, maar karma-yoga niet. Karmayoga geeft je een contemplatieve geest, die je helpt de kennis te verkrijgen. Een karma-yogī bestudeert ook de geschriften. Deze kennis is er voor iedereen. Er wordt gezegd: 'Luister naar de geschriften ná verzaking.' De Heer zegt in de Bhagavad Gītā: 'Sannyāsa is moeilijk vol te houden zonder de discipline van yoga.' De geest heeft tijd nodig om rijp te worden voor verzaking.

Dan kan de vraag zijn: 'Hoe weet ik of ik klaar ben voor verzaking?' Dan ben je er nog niet klaar voor, want anders zou de vraag niet opkomen. Geef jezelf altijd het voordeel van de twijfel dat je er mogelijk nog niet klaar voor bent. Je verliest niets door een karma-yogī te blijven, want het mondt allemaal uit in verzaking.

Yoga is een middel tot verzaking

Ook in karma-yoga is er sprake van verzaking. Je doet afstand van de resultaten van je handelingen, dat wil zeggen, je doet afstand van je afhankelijkheid van de resultaten.

Door kennis van het zelf is er verzaking van het idee dat je handelt. Het zelf is van nature vrij van handelingen. Je kunt het idee dat je handelt niet opgeven, omdat degene die daartoe besluit de uitvoerder is van de handeling 'dit geef ik op'. Het feit is dat het zelf vrij is van handelingen. Dit is een kwestie van begrip en dat wordt verzaking genoemd, als gevolg van kennis. Dit is verzaking in de ware zin van het woord.

Een karma-yogī ontwikkelt zo'n geest en wordt op die manier een sannyāsī. Ook al neemt hij niet de levensstijl aan, hij kan toch door kennis een sannyāsī worden. Dat is in de gehele Gita de stellingname van Heer Kṛṣṇa.”

Swami Dayananda Saraswati
Arsha Vidya